

National identitet, kulturarv og kulturelt demokrati

Niels Kayser Nielsen

Denne artikel har berøring med og problematiserer i nogen grad det hidtidige rammeværk omkring nationalisme, kulturarv og kulturadministration, hvilket også har konsekvenser ind i museumsverdenen, arkivvæsenet og kulturforvaltningen (Fabech 2005; Holtorf 2009).¹ Nærmere bestemt er det hensigten at kaste lys over nogle af de centrale nationalismebegreber og de *de facto*-nationaliseringer, som man var vidne til i Danmark og Sverige i 1800-tallet samt deres betydning for henholdsvis kulturarv og kulturelt demokrati. Her er spørgsmålet om kulturelt demokrati som et medieringsfelt mellem nationalisme og demokrati i fokus sammen med de konsekvenser for kulturarven, som knytter sig til en idé om kulturelt demokrati. Det er en grundtanke i artiklen, at retten til at tage del i et kulturelt demokrati er en integreret del af en national identitet, ligesom det er en grundtanke, at spørgsmålet om kulturelt demokrati også omfatter en kulturarv, forstået som den ballast af erindringer og historiebevidsthed, man har med sig som fortolkningsmatrice og selvforståelse, uanset om man er indvandrer eller ”gammeldanser” og ”-svensker”.

Nationalismetyper

Traditionelt har man inden for nationalismeforskningen skelnet mellem en politisk nationalisme og en kulturel nationalisme. Den førstnævnte type har især drejet sig om de politiske fri- og rettigheder inden for det givne territorium, som nationen omfatter, hvorfor man da også har brugt betegnelsen

ius soli herom. Her skeles der hverken til sprog, konfession, byrd eller kultur. Hovedsagen er, at man anerkender og henholder sig til den politiske opfattelse – i casu som regel demokratiet – som gør sig gældende inden for nationen. Den såkaldte *ius sanguinis* derimod tager i det væsentlige ikke hensyn til territorium og de politiske forhold i nationen, men forholder sig mestendels til sprog, historie, kultur, etnicitet – undertiden endog race – som inkluderende faktorer (Hettne, Sörlin og Østergård 1998: 210f.). Fælles for begge retninger er, at nationalisme tilsiger alle medlemmer inden for nationen lighed. De som accepterer det politiske system, og de som taler nationens sprog, er i princippet ligestillede og har krav på at blive accepteret som ligeværdige personer.

En sådan ligeværdighed forudsætter en eksisterende ulighed, og i sit væsen er nationalismen da også født og udviklet i ulighedssamfund som en subversiv -isme med brod mod undertrykkelse, privilegier, ulighed og manglende eller indskrænket frihed. Af samme grund har det historisk set været nærliggende, om end ikke uproblematisk, at kombinere nationalismetanken med demokratiske visioner om folkelig medbestemmelse og folkesuverænitet (Hettne, Sörlin og Østergård 1998: 210).

De største problemer for en sammenkobling af den politiske og kulturelle nationalisme har knyttet sig til samfund med en differentieret, men hegemonisk domineret kulturel sammensætning inden for det nationale territorium,

hvor én befolkningsgruppes kultur har været den toneangivende og ”normale”, medens andre befolkningsgruppers kultur ikke har haft samme status og ikke har haft lige vilkår på trods af ensartede politiske fri- og rettigheder for alle nationens medborgere. I det polske mellemkrigstidssamfund havde alle nationens medborgere i princippet lige politiske vilkår, men på det kulturelle område herskede der ikke lighed. Den ukrainske befolkningsgruppe i det østlige Polen, nærmere bestemt Volhynien og Vestgalicien, som ifølge en folketælling i 1931 udgjorde 13,9 pct. af Polens befolkning (Gerner 1997:331), fik sine kulturelle rettigheder og udfoldelsesmuligheder beskåret (Snyder 2003:144ff.) og blev foragtfuldt betegnet som *popy i chlopy*, dvs. præster og bønder (Hrytsak 2005:192). For Danmarks og Sveriges vedkommende kan man pege på, at både samerne, de finsktalende tornedalinger og hjemmetyskerne ganske vist har været begunstiget med en formel politisk egalitet, men at de også har været udsat for en ikke ubetydelig risiko for kulturel tilsidesættelse og for at havne i mediaskyggen i henseende til kulturdemokratisk repræsentation i offentligheden.

Den manglende kulturelle anerkendelse behøver imidlertid ingeni lunde at være af etnisk herkomst. Spørgsmålet om nationalisme og kulturelt demokrati kan ikke, vil der blive argumenteret for i det følgende, anskues alene ud fra en etnificering af problemstillingen. Spørgsmålet om national identitet og kulturelt demokrati kan nemlig også knytte sig til sociale og økonomiske forhold, som tilfældet er ved manglende anerkendelse af eksempelvis bondekultur, arbejderkultur, forstadskultur, periferikultur og andre former for kulturel ”anderledeshed”. Den manglende anerkendelse af disse ”indenlandske” anderledesheder kan ses som en følge af en kulturel homogenisering varetaget af national-kulturelle prægningsapparater som fx. skole, militær og medier, som har tilstræbt

et kulturelt hegemoni i form af en national grundfortælling, som ikke har levnet plads til afvigelser.

En af de store udfordringer for sammenføringen af den politiske og den kulturelle nationalisme har således været tilvejebringelsen af en samklang mellem politisk og kulturelt demokrati. Dette problem er ikke blevet mindre efter 2. verdenskrig, hvor vi har været vidne til betydelige kulturelle transformationer som følge af en omfattende indvandring, der har resulteret i, at de – i det mindste udadtil – kulturelt homogene nordiske lande i dag alle er kendetegnet af multikulturalitet. At sikre disse nye befolkningsgrupper lige andel i det politiske demokrati har man kunnet løse ved at tildele dem nationalt statsborgerskab. Men hvorledes forholder det sig med det kulturelle demokrati og med ensartede fri- og rettigheder på det kulturelle område? Har indvandrerne haft samme muligheder for accept og ligeværd på det kulturdemokratiske felt som på det politiske område? Og hvorledes forholder det sig med den kulturelle repræsentation af de ”gamle” ikke-etniske kulturformer?

I politisk henseende er der kun en måde, hvorpå man kan være svensk og dansk national; den er sikret via statsborgerskabets adgang til stemmeret til demokratiet. På det kulturelle område kan man derimod udgå fra, at man kan være svensk respektive dansk national på mange måder, hvilket er ensbetydende med, at der i Danmark og Sverige er tale om ikke én, men flere kulturelle nationalismer, ligesom man kan udgå fra, at dette også var tilfældet allerede, inden de nye indvandrere kom til landet efter 2. verdenskrig.

Sverige og Danmark har, jf. nedenfor, nemlig altid været indvandrerlande – men denne del af de to landes historie har ofte været glemmt. Den stiller også det aktuelle kulturpolitiske ønske om at tage hensyn til en nyopstået kulturel mangfoldighed i et lys, hvor man på ny risikerer at glemme den ”gamle” kultur mangfoldighed, og hvor man anlægger

et på én gang reductivt og yderst nationalt syn på sin egen historie ved at lade forstå, at det først er med den nye indvandringsbølge efter 1945, at Danmark og Sverige er blevet multikulturelle samfund. Jo mere man betoner dette, desto større tilbøjelighed er der til at kulturhomogenisere den hidtidige historie og gøre den mere ensartet national, end den har været i virkeligheden.

Også tidligere rummede de nordiske samfund flere nationalismer i kulturel henseende, om end disse ikke altid er blevet taget *ad notam* som følge af nationalismens vanskeligheder ved at acceptere kulturel diversitet og mangfoldighed, hvor man tværtimod har opereret med én nationalkultur med én hovedfortælling. Med sin betoning af én fælles national tankegang har man ikke haft blik for de mange måder, at være nationale på. Det skyldes primært at man har anskuet nationalismen som et resultat af bevidsthedsmæssig påvirkning og ikke som et resultat af samfundsmæssige og statslige initiativer, som også har omfattet samkvem, mellemmenneskeligt fælles liv og den materielle kultur. – Men lad os, inden vi går over til en belysning heraf, kort skitsere hovedtrækkene i en bestemmelse af, hvad kulturelt demokrati er, og af hvilke rettigheder, det i øvrigt knytter sig til.

Sociale, politiske og kulturelle rettigheder

De sidste 200 års historie har været domineret af en konflikt mellem på den ene side det kapitalistiske samfunds centrifugale tendens til skabelse af ulighed og på den anden side nationalismens og andre inklusive kræfters centripetale virke for sammenhæng og lighed, med statsmagten som en selvstændig tredje kraft mellem disse. Her har det i høj grad været statsmagtens opgave og *raison d'être* at tilsige og sikre nationens borgere i statssamfundet en række rettigheder og pligter. Resultatet af dette ret- og pligtdemokrati har sammen med garantier for privat ejendomsret og tilskyndelse til individuelt ansvar for at være sin egen

lykkes og velstands smed været en høj grad af solidaritet mellem samfundsborgerne inden for rammerne af en national, centralt styret fælleskultur – med en idé om at sikring af ens eget ve og vel bør sammenholdes med en opfattelse af, at man samtidigt bestandigt må skele til almeninteressen og måske endda sætte den højere end privatinteresse (Taylor 1995a).

I 1900-tallets anden halvdel er bestræbelsen på en sådan social enhed blevet båret frem af ikke mindst et stort mellemlag hentet fra embedsmænd og -kvinder og funktionærer i såvel det private erhvervsliv som i stat, amt og kommuner. Kendetegnende for dem har været en betydelig homogenitet i kraft af fælles erfaringer fra skole og mellemlang uddannelse, ensartede ansættelsesvilkår og en betydelig social tryghed. Denne homogenitet har i sin tur virket bremsende for kendskabet til, bevidstheden om og anerkendelsen af uligheder og forskelligheder i samfundsformationen, som yderligere er blevet forstærket af statsmagtens garanti for informations- og underholdningsmæssig ensartethed i form af først én fælles radio- og senere én fælles tv-kanal.

Samme homogenitet har desuden været fremmet af en fælles historie. Ser vi på nordiske samfund som helhed, har der gennem det meste af 1800-tallet været tale om en høj grad af kamp for politiske rettigheder (Kayser Nielsen 2009). Indledt med Eidsvoldforfatningen i Norge og retten til at vælge stænderforsamlinger i den danske Helstat, videreført med sogneforstanderskaberne i Norge 1837 og Danmark 1841 og sogne-selvstyrrereformerne i Sverige og Finland i 1860'erne lykkedes det for store dele af den mandlige befolkning over 30 år at sikre sig politisk indflydelse via stemmeretten; undtaget herfra var bl.a. fattighjælpsmodtagere og tjenestefolk uden egen husstand – samt ikke mindst kvinderne. Tilsvarende blev der sidst i 1800-årene slået til lyd for, at de politiske

rettigheder skulle følges op af sociale rettigheder. I Danmark blev der 1891 efter pres fra oppositionen, og med penge som delvis var fremskaffet via en forhøjelse af skatten på øl, indgået forlig om en aldersforsørgelse for værdigt trængende, ligesom fattigloven blev lempet, således at det blev forbudt at bortlicitere fattige, og således at fattighjælp skulle eftergives, hvis man i 5 år ikke havde ligget samfundet til byrde. I vor tid er de politiske og sociale rettigheder blevet suppleret med en udstrakt brug af menneskerettighederne, når tvister skal afgøres.

Helt anderledes ser det ud for de kulturelle rettigheders vedkommende. De står langt svagere i billedet – og figurerer knap nok i den offentlige debat. Siden 2. verdenskrig har spørgsmålet om demokratisering af kulturen dog med mellemrum været bragt på banen, således bl.a. af den amerikanske sociolog T. H. Marshall, der i sit opgør med marxismen nok opererede med anerkendelse af social ulighed, men som på den anden side også nåede til erkendelse af behovet for forskellige former for kompensation heraf, i form af eksempelvis en aktiv kulturpolitik med en ligeligt fordelt adgang til og distribution af kultur. Ved siden af ham kan nævnes den canadiske filosof Charles Taylor og hans forsvar for det civile samfund og et aktivt medborgerskab, hvor han inspireret af Hegels begreb om *Sittlichkeit* slår til lyd for, at samfundets normer og vurderingen skabes og/eller opretholdes af borgernes medskabende deltagelse og handlinger (Taylor 1995b).

Senest har temaet kulturelt demokrati siden 1990'ernes midte været taget op til behandling i Storbritannien i tilslutning til diskussion af bl.a. indvandreres og andre minoriteters rettigheder i ikke kun social og politisk, men også kulturel henseende (Stevenson 2001). Det var tilstedeværelsen af nye samfundsmedlemmer såsom flygtninge og indvandrere, som har aktualiseret problemet vedrørende kulturelt demokrati, som på den baggrund

står overfor en ny udfordring med krav om uhindret kulturel repræsentation, anerkendelse uden marginalisering og integration uden normalisering. Kendetegnende herfor har været fokus på især religiøse, etniske og kulturelle forhold for primært indvandrere og seksuelle minoriteter, medens svage grupper inden for den indenlandske britiske befolkning såsom fattige og arbejdsløse ikke har haft samme bevågenhed. Denne debat har med undtagelse af nogle få antologier og værker hos bl.a. forlaget Daidalos i Göteborg ikke været fremtrædende (Taylor 1995a; Taylor 1995b; Cohen og Arato 1995). I Danmark er den stort set totalt ukendt.

Når de kulturelle rettigheder ikke har været i fokus i samme grad som de politiske og sociale, kan det hænge sammen med det store skisma mellem finkultur på den ene side og folke- og populærkultur på den anden side, der som Peter Burke har påvist, blev installeret i løbet af 1800-tallet (Burke 1978), og hvor kampen for politisk demokrati ofte blev udkæmpet af de samme aktører, som forsvarede finkultur og dannelse contra den råpøbelskultur (Nygaard 2011). Tilsvarende forstærkede modernismetilhængerne i form af forfattere, filosoffer og malere ligeledes den fine kultur, ud fra den betragtning, at originalæstetikken med dens kunstneriske autenticitetsidealer kun vanskeligt var kompatibel med folkeoplysning og massekultur (Christensen 2010; Storey 2003:41 ff.). Ej heller det kulturlag, som udviklede sig til kulturradikalismen, var lige så interesseret i forfægte et kulturdemokratisk synspunkt som i at opdrage de brede folkemasser, som blev beskyldt for at have en småborgerlig indstilling.

Men det kan også skyldes, at de kulturelle rettigheder basalt set er garanterede i kraft af den demokratiske sikring af ytringsfriheden. En svaghed ved den formelle sikring af ytringsfriheden er imidlertid det besværlige problem, der knytter sig til indholdet i den formelle ytringsfrihed. Denne relation mel-

lem form og indhold er gennem de senere år blevet aktualiseret rundt om i især Europa. Hovedsynspunktet i debatterne herom har været, at ytringsfriheden om fornødent skal kunne gradbøjes og altså ikke være af absolut karakter, men i stedet må være underlagt pragmatiske hensyn, som især vedrører erhvervsøkonomiske interesser og moralske hensyn såsom ønsket om at undgå en krænkelse af andre; det være sig enkeltindivider, etniske grupper, seksuelle minoriteter etc. Den bagvedliggende tanke har været, at man skal tænke sig om, inden man benytter sig af sin frihed til at ytre sig. I forlængelse af det rimelige ønske om at undgå krænkelser må man imidlertid tilsvarende spørge: hvilke grupper har ikke kommunikativ ret – og magt – til at dels ytre sig, dels at blive lyttet til? (Kayser Nielsen 2011a). Som led i besvarelsen af dette spørgsmål er det nødvendigt ikke kun at se på det formelle og abstrakte politiske system, men også at anlægge et perspektiv, som tager i afsæt i hverdagens civile samfund (Stevenson 2001:168).

Kulturelt demokrati

Det kulturelle demokrati angår for det første forholdet mellem den formelle og den faktiske ret til kulturelt demokrati, hvor det især er vigtigt at tage stilling til, hvad den formelle ret indebærer, hvad den ”kan”, hvilke vanskeligheder den støder på i praksis, og hvor grænsen for dens rækkevidde går. Et centralt punkt i denne problemstilling er, jf. ovenfor, om der er hensyn, som vejer tungere end den formelle adgang til at ytre sig, herunder risikoen for at krænke andre mennesker i sin glæde over at have adgang til at ytre sig (Kayser Nielsen 2011a).

For det andet drejer det sig om forskellen mellem på den ene side at være modtager af kulturelle ydelser af forskellige art og på den anden side at være afsender af kulturprodukter. Denne problemstilling drejer sig om distribution og dennes rækkevidde og omfang. Har

alle, som ved de sociallovgivningsmæssige og politiske rettigheder, universalistisk lige adgang til kulturgoderne – eller er der grupper og dele af befolkningen, som har flere rettigheder til og muligheder for at tilgodegøre sig kultur end andre? Dette kulturpolitiske problem er ikke nyt. Det var således et vigtigt punkt i den nordiske socialdemokratiske kulturpolitik i 1930’erne, hvor der var divergerende meninger om, hvorvidt der skulle sættes på udbredelse af god litteratur af ofte borgerlig og endog aristokratisk herkomst til arbejderklassen eller ej.

Tilhængerne af kulturdistribution løb af med sejren, hvilket bl.a. skyldtes argumentet, at der skulle være lighed for alle også i kulturspørgsmål. Det var ligeledes vigtigt, at kulturelt borgerskab med lige muligheder og rettigheder for alle samfundsklasser skulle ses som den anden side af den fulde inklusion i det sociale fællesskab.

For det tredje er det centralt for det kulturelle demokrati, at den kulturdemokratiske praksis ikke kun angår retten til at være modtager af kulturelle ydelser, men også retten til at være medskaber af og aktiv deltager i et kulturelt demokrati. Dette drejer sig også om retten og adgangen til rent faktisk at blive hørt på den kulturelle scene med henblik på en ligeværdig anerkendelse.

For det fjerde kan der være grund til at påpege, at garantien for ytringsfrihed nok sikrer adgangen til at komme til orde, men den kerer sig ikke nødvendigvis om retten til at blive hørt. Der er ingen garantier for, at den, der har ret til at ytre sig og er garanteret taleret, rent faktisk også bliver hørt, og at der er sikret vedkommende ”høret”, i betydningen at der er nogle, som lytter til og hører efter, hvad der bliver sagt. Den kulturelle repræsentationsret er i stedet underlagt et samarbejde mellem statsmagten og markedskræfterne, hvor statsmagten opstiller et rammeværk, der i princippet tilsiger alle ret til at ytre sig kulturelt, men hvor markedet i sidste instans

er afgørende for, hvad der *de facto* sker på området.

Endelig kan der som en femte bestemmelse peges på, at retten til kulturelt demokrati også omfatter retten til at have en kulturarv. Denne ret omfatter såvel muligheden for repræsentation heraf, retten til accept og anerkendelse af den samt lydhørhed overfor den og fora for at udtrykke den. Igen er det vigtigt at holde sig for øje, at denne kulturarvsmæssige og historiske dimension af det kulturelle demokrati ikke kun gælder den formelle, men også den faktiske ret til at blive hørt. *In casu* skal såvel de etniske indvandreres kulturarv og de ”gammeldanskernes” og ”-svenskernes” kulturarv i al deres brogede mangfoldighed have mulighed for ikke kun at komme til orde, men også at blive hørt.

Disse fem problemstillinger er i vor tid blevet aktualiseret som følge af tilstedeværelsen af nye samfundsmedlemmer såsom flygtninge og indvandrere, men denne aktualisering rejser det generelle problem, hvorledes det kulturelle demokrati i det hele taget håndterer den udfordring, der ligger i uhindret kulturel repræsentation, anerkendelse uden marginalisering og integration uden normalisering for ikke kun etniske grupperinger indenfor nationen, men alle medborgere. Det berettigede krav om enten uforbeholden eller tolerant anerkendelse af andre kulturformer end dem, der deles af midaldrende, hvide, heteroseksuelle mellemlag, rejser nemlig også spørgsmålet om, hvorvidt der hersker et fuldt udbygget kulturelt demokrati for de såkaldt ”gammeldanskere” og ”gammelsvenskere” og for alle medborgere af etnisk dansk og svensk herkomst. Nærmere bestemt kan man kritisk spørge, om der er dele af befolkningen, der deler vilkår med indvandrerne og fortsat lider under en manglende eller ufuldstændig kulturel integration og anerkendelse med manglende kulturel repræsentation, der nok sikrer dem kulturelt borgerskab, men forhindrer dem i kulturelt medborgerskab i betydningen

deltagelse, dvs. som aktive medborgere der optræder med skabelse og vedligeholdelse af kulturen med handlinger og aktiv medskabelse. Her kunne man fx. rette blikket mod folk, der lever på steder som fx. Thy og den jyske vestkyst, Tornedalen, Täfteå med sin dansbana, Strilelandet uden for Bergen, Finnmarken og den svensktalende befolkning på fx. øen Replot på Finlands vestkyst – og andre udkantsområder. Disse har fortsat svært ved både at komme til orde og at blive hørt i offentligheden og har i høj grad befundet sig i et kulturelt mørke (Kayser Nielsen 2011b). Det kunne en genopfriskning af debatten om kulturelt demokrati råde bod på; især hvis den bliver af-etnificeret og dermed undgår en partikularisering for i stedet at udvide synsfeltet til en mere almen problematik. SVT1s satsning i foråret 2011 på at vise musikken og det sociale liv i tilknytning til ”dansbanan” i Täfteå i Västerbotten er et godt eksempel på en sådan bestræbelse, som da også har givet anledning til adskillige debatindlæg i den svenske dagspresse og kulturtidsskrifter.

Men hvorledes forholder spørgsmålet om kulturelt demokrati sig nu til nationaliseringen af de nordiske samfund i løbet af 1800- og 1900-årene?

Nationalt liv: fælles og differentieret

Som helhed ville det være historisk fejlagtigt at se nationalismen i Norden som et resultat af dels en ren bevidsthedsbearbejdning, dels en overordnet ”masterplan”. I stedet for at anskue nationalismen som et bevidsthedsfænomen forekommer det rimeligere at se den som et historisk-processuelt kontingent resultat af en række forskellige initiativer og gøremål. En sådan tilgang indebærer mulighed for at anskue nationalismen som et resultat af processer af dels strukturel samfundsmæssig karakter med statsmagten som primus motor, dels som sammenhørende med civile aktiviteter. Hermed kommer nationalstatens funktioner, mere

Ho fåremarked på den jyske vestkyst. De mennesker, som ses på billedet, har aldrig haft indflydelse på dansk kulturelt demokrati. Di vil næppe heller indgå i den danske kulturarv. I Danmark satser man ikke på får, men på svin. Foto: Palle Uhd Jepsen.

end dens herkomst, opbygning og aktører, i søgelyset (Deutsch 2001).

I de nordiske lande har statens aktiviteter i høj grad bidraget til at skabe de objektive betingelser og rammer for en nationalisme *an sich*, der derefter bevæger sig i retning af en nationalisme *für sich*. Statsmagtens forskellige initiativer såsom forbedret infrastruktur, forbedrede kommunikationer, kortlægninger og statistiske undersøgelser på landsplan og private initiativer såsom landsdækkende avi-

ser havde ikke ”nationalisme” som slagord, men var alligevel medvirkende til at skabe horisontale nationsintegrerende og identitets-skabende relationer til afløsning af stands-samfundets vertikale søjlesamfund (Höjer 1999; Jansson 1995). I Danmark blev den offentlige statistik under Jonas Collins ledelse genoptaget i 1830’erne med folketællingerne fra 1834 og en ny matrikularisering fra 1844 som de mest synlige resultater. I årene 1844–53 udsendte Adolph Frederik Bergsøe *Den*

danske Stats Statistik i fire tættrykte bind, der kortlagde det monarkiske samfund *en detail* (Bjørn 1998). Danmark kom til syne i landkort og tal. Nationen begyndte her at tage form i kraft af økonomiske, sociale og kommunikative processer, der skabte en *de facto*-nation, uden at der af den grund blev sat navn på den som en nation. Disse processer var sammen med bondesamfundets religiøse bevægelser mere landsomfattende integrative end standssamfundets mange små lokaliteter kunne være det. Fernand Braudel er inde på en lignende tanke for Frankrigs vedkommende, når han påpeger, at det ikke var hverken Jeanne d'Arc eller Jacobinerne, men jernbanenettet og folkeskolen, der samlede Frankrig til en nation (Braudel 1990:18). For svensk nationalisme i 1900-tallet kan man måske pege på Monarks cykelfabrik i Varberg, Motala-senderen fra 1927 og ferielovgivning af 1938. Når folk valgte at tage på ferierejse til Norrland eller til Mölle var det netop for at se et anderledes Sverige. Det var det forskellige og mangefacetterede Sverige, som fascinerede.

Civilsamfundets bidrag til en nationalisering af Sverige foregik ligeledes uden en overordnet idé herom. Den "almengørelse" af individet, som pietismen var med til at skabe i de nordiske lande, blev flankeret af nye kollektiver og nye solidariteter midt i moderniseringen. De vakte mødtes med andre vakte i translokale fora på tværs af gamle skillelinjer og foretog dermed en vandring ind i en slags tidlig borgerlig offentlighed (Slettan 1998:178). Man har undertiden set den nye personlige og individuelle vækkelse som en forform for den liberalisme, der trængte frem i første halvdel af 1800-tallet. Denne sammenhæng var utvivlsomt til stede, men der blev samtidig etableret nye bindinger, der bevirkede, at det liberale islæt fik en social form. Vennemøder, basarer og religiøse sammenkomster vidnede alt sammen herom. Vækkelse blev i denne optik det fælles for både den reli-

giøse, den nationale og den politiske historie i Nordens 1800-tal (Thorkildsen 1998:161). De religiøse bevægelser lagde grunden til andre folkelige bevægelser, der efterhånden fik et nationalt og demokratisk sigte. Individualisme og folkelige bevægelser kunne set i dette lys ikke blive hinandens modsætning.

Fælles for vækkelserne – fra religiøs til demokratisk vækkelse – var, at man havde en fornemmelse af at kunne blive et nyt menneske, dvs. at man levede historisk. Desuden at man havde et vist behov for at bringe dette budskab videre til andre. Herved opstod der grupper af ligesindede med samme type erfaring og oplevelse. Der var noget at se frem til; der ville komme lysere tider.

Palle Ove Christiansen har i den forbindelse peget på, hvorledes en vakt grundtvigianer på Østsjælland så langt op i tid som i 1880'erne distancerede sig fra sine bysbørn og deres folkeliv. Da der skulle drikkes lidkøb ved hans overtagelse af gården, ville han ikke have rom i sin thé. Han ansatte helst tjenestefolk, der havde været på højskole. Han rejste land og rige rundt for at træffe "venner" i regi af de grundtvigianske højskolars arrangementer; han var – selvsagt – sognebåndsløser. Han og hans ligesindede kommunikerede ved hjælp af et arsenal af symboler og tegnsprog, som de øvrige beboere i sognet ikke helt forstod og kunne betjene sig af, således at de med en lidt anakronistisk sprogbrug kom til at optræde som en art subkultur (Christiansen 1979). Med dette grundtvigianske eksempel kan det sandsynliggøres, at også de tidlige vækkelser repræsenterede en kombination af tætte menneskelige relationer og en overskridelse af lokalmiljøet i retning af et større fællesskab, der op igennem 1800-tallet blev nationalt farvet. Med vækkelserne blev det første skridt taget ind i et abstrakt fællesskab, et fællesskab som imidlertid hvilede på ideen om *en face*-relationer og nærvær. Fra Sverige ved vi, at sognebåndsløsere var parate til at vandre både tre og ti mil for at komme til guds-

tjeneste hos den rigtige præst (Sanders 1992); om det nu var i Västerbotten ellers i egnen omkring Jönköping. Men dette er kun én måde at håndtere religiøse spørgsmål indenfor og udenfor den svenske statskirke. Senere kom der læstadianere i Norrland og schartauanere til i Bohuslän.

Dette åbner i sin tur for at anskue den svenske nationalismes fødsel som en kompleksitet og som et samspil mellem mange faktorer, der ganske vist har en samlende effekt på det svenske folk, men som ikke desto mindre kommer hertil ad mange forskellige veje. Der er tale om en diversitet og en mangfoldighed i motiver, som tillader en aktualisering af flere måder at blive svensk-national. Svensk nationalisme var fra sin begyndelse en heterogenitet og ikke en homogenitet. Det er først eftertiden, som har tillagt den en sådan enhedskaraktter.

Fælles for disse *de facto*-nationaliseringer har dels været, at de er klasseoverskridende, dels at de i første række har drejet sig over menneskeligt samkvem og netværksdannelse med et fysisk-kropsligt samvær. Men samtidig er de vidt forskellige: den grundtvigianske måde at være dansk på har adskilt sig væsentligt fra en indre missionsk, ligesom fiskerlandsbyerne på Vestkysten med deres tætte forbindelser over havet til Norges sydkyst, Englands østkyst samt Holland og Hamburg har været anderledes end en jysk hedebonde tilværelse og et grossererliv i det indre København.

Men også i etnisk henseende har denne pluralisme gjort sig gældende. Visse kvarterer i København, fx. på Christianshavn, har helt op i 1800-tallet været tysk befolkede og har haft tysktalende kirke og menighed, der samtidig var danske helstatsborgere. De mange norske og islandske studerende ved Københavns Universitet har også efterladt sig spor i den danske kulturarv med ord som ”bæverding” og ”rusuge”. Det store kontingent af polsk arbejdskraft, som ikke mindst knyttet

til herregårdene i den sydlige del af Danmark, har ligeledes medvirket til en kulturel mangfoldighed (Nellemann 1980; Byrjalsen 1986).

Den samme etniske pluralisme har også været kendetegnende for Sverige. Sveriges historie har altid været etnisk plural og kulturel mangfoldig. De finner, som indvandrede til Göteborg og Volvo-fabrikkerne er det foreløbigt sidste led i en lang kæde, som tog sin begyndelse allerede med Gustav Vasa og Vasasonnerne Johan og hertig Karl, som bestilte store kontingenter af finner til at arbejde ved kongens og kronens slotte og gårde, ”gruvor” og ”bruk” (Tarkiainen 1990:15). De blev senere fulgt op af en civil og frivillig finsk indvandring, der strakte sig fra Mälardalen, over Västmanland, Värmland og det sydlige Dalarna til Finnskogen i Norge, hvor mindet om dem lever i bedste velgående med sommerfester og hjemstavnsdyrkelse (Selberg 2002). Dertil kommer, at Göteborg – Sveriges måske mest udprægede indvanderby – er startet næsten fra scratch med først en stor gruppe hollandske søfolk, handelsmænd og byplanlæggere, dernæst en svensk indvandring fra det omgivende bondeland, som siden blev suppleret med skotske entreprenante handelskapitalister, hvis kultur medførte, at borgerskabet i Göteborg lærte sig at drikke porter til deres østers, og at ”lelle Osborn” begyndte at dukke op i göteborgske håndværker- og arbejderhjem. Man kunne også pege på det vallonske befolkningselement i Uppland med deres specielle kultur. Dette jernets og nyckelharpsens folk blev svenske statsborgere, men opretholdt stadig en speciel måde at være svensk på (Florén og Ternhag 2002).

Endelig var der også et betydeligt kontingent tyske handlende og håndværkere rundt om i de svenske købstæder helt tilbage fra Hansaens tid og igen fra 1600-årene. I Kalmar havde byens ældste rådhus både en ”Rathauskeller” og en sentens på plattysk over indgangen (Genrup 2005:56). I Stockholm

havde den tyske menighed allerede i 1600-tallet egen skole. Man regner med, at det tyske befolkningselement i 1580'erne udgjorde ca. 12 pct., ligesom der også boede hollandske familier i hovedstaden (Ericson 2003:95). De tyske indbyggere var desuden kulturskabere og -bærere rundt omkring i hele Østersøområdet og sørgede for kulturpåvirkninger ikke kun sydfra, men også østfra.

En norsk pendant

Den norske kulturhistoriker Arne Bugge Amundsen har i en artikel om erindringspolitik i Norge påpeget, at Larvik og det vestfoldske grevelandskab er svære at passe ind i den samlede norske nationalfortælling. De er for danske og for lidt bondske i betydning frit, fattigt, selvstændigt – i modsætning til den norske bonde som repræsenterede noget frit, højt, ægte og upåvirket. Ifølge ham ville det være reduktivt at overse kulturarven fra Larvik og omegn, for så vidt som den repræsenterer et korrektiv til den store norske nationalhistorie. I Larvik er der masser af danske spor, som er ildesete og oversete. Larvik og omegn repræsenterer en særegenhed, som bør reddes fra tavshed og glemsel, mener han (Bugge Amundsen 2004). Her er der nemlig en sprække i den norske kulturarv, der problematiserer grundfortællingen om en national kulturel enhed.

Nu kan man sige, at i Norge er problemet med grundfortællingen måske ikke så stort endda, al den stund, at der har været en vis modsætning i såvel økonomisk og social som kommunikationsmæssig henseende mellem Østlandet og Vestlandet med dets mange forbindelser vestud og med Bergen som en kosmopolitisk handels- og skibsrederø midt i et landskab med en stærkt religiøs farvning sydpå i Rogaland og en driftig og entreprenant befolkning nordpå i Møre og Romsland. Bergen var i århundrede med til at gøre Norge et dual-centralistisk land. – Her indgik Bergen på linje med andre storbyer

i Helstaten, på linje med København, Kiel, Altona og Charlotte Amalie, Virgin Islands. Helstaten var i sin ”stormagtstid” et polycentralistisk kongedømme, med den tætteste urbaniseringsgrad i Holsten og Slesvig. Denne polycentralisme forsvandt i løbet af 1800-tallet, hvor Danmark blev ”racerent”. Først mistede man Norge, så Slesvig og Holsten, i 1917 De vestindiske Øer og i 1944 endegyldigt Island.

Sveriges plurale kulturarv

Ved kulturarv forstås der i det følgende et samspil mellem kollektiv erindring, selektion, udråbelse, institutionalisering og offentlig promovering. Dette samspil kan være båret af én stor grundtanke eller tillade en differentiering, som accepterer tilstedeværelsen af flere kollektive erindringer, som så kan bearbejdes som ovenfor angivet. I det følgende skal der argumenteres, at den svenske kulturarv op gennem det 20. århundrede har været båret af én stor national fortælling og et væld af mindre af såvel lokal som regional art.

Faktisk kan vi gå tilbage til årene lige efter 1900 og dér finde de første tegn på en svensk-national socialdemokratisk kulturarvspolitik. Den knytter sig til spaltningen mellem på den ene side en fundamentalistisk og ideologisk fløj og på den anden side en resultatorienteret revisionistisk fløj, der ville opnå resultater ad parlamentarisk vej. Axel Danielsson, grundlæggeren af Malmöavisen *Arbetet* var en typisk repræsentant for denne sidste linje og talte allerede i en artikel i 1895 om ”svensk-mannakraften” og om at elske sit fædreland som ungersvenden elsker ”sine drømmes mø” (Isaksson 2001:229). Nationalismen skulle med andre ord ikke være et anliggende for kun de borgerlige politiske kræfter. Også arbejderklassen havde et fædreland og et nationalt tilhørsforhold. I stedet for at bekæmpe nationalismen, skulle man tage del i den og tilbageerobre den fra det borgerskab, aristokrati og militær, som havde berøvet folket

den ægte nationalisme. Det skete ud fra den betragtning, at der også var en folkets kultur at arve, som sigtede mod frihed, lighed og broderskab i nationalt regi, og som med fordel kunne føres ind i et ny og moderniseret Sverige for hele befolkningen.

Det var denne tankegang, den unge Per Albin Hansson fra sine tidligste politiske år som 18-årig i Skåne abonnerede på i slipstrømmen efter Fabian Månsson og K. G. Ossianilsson. Første gang han for alvor testede denne idé i en større politisk samling var tirsdag aften 11. september 1921 ved et valgmøde på Stortorget i Gamla stan i Stockholm. Det var også ved den lejlighed, han første gang brugte ordet ”hjem” om Sverige:

Vi gå icke fram för att etablera någon arbetareklassens diktatur, icke för att ersätta ett gammalt förtryck med ett nytt. Vi gå fram för att på demokratins fasta grund, med stöd av folkets flertal, lyfta upp till likställighet de hittills tillbakahållna samhällsklasserna, för att avskaffa klasserna, för att göra Sverige till et gott hem för alla svenskar (Isaksson 2002a:184).

De ca. 5.000 tilhørere reagerede spontant med hurraråb og voldsomme klapsalver, hvilket foranledigede Per Albin Hansson til at tale videre omkring dette tema. Avisen *Social-Demokraten* lod forstå, at det foregik mere eller mindre improviseret, og at han nærmest undskyldende afsluttede sin tale med at udråbe et leve: ”För ett rättvisans och folklyckans Sverige – leve fosterlandet!” (Isaksson 2002a:185). Per Albin Hansson var på dette tidspunkt ikke et stor mand i det svenske Socialdemokrati, og hans tale var uhørt, idet ”folkhems”-tanken hidtil havde været et anliggende for de borgerlige progressive nykonservative kræfter. Nu var arbejderklassens tilbageerobring af nationen Sverige begyndt. Den voksede i omfang i takt med Per Albin Hanssons egen stigen i graderne i det socialdemokratiske hierarki. Men havde tilhørerne ikke applauderet så begejstret hin lune septemberaften 1921 på Stortorget i

Gamla stan, er det ikke godt at vide, hvad der var sket.

Nu havde han imidlertid fået blod på tanden. I en valgbrochure fra 1926 med den megetsigende titel ”Sverige åt svenskarna – svenskarna åt Sverige” forfulgte han idéen om, at borgerskabet havde røvet Sverige fra folket, og i en artikel i *Ny Tid* i 1929 slog han fast, at det store skel gik, ifølge den nye ”folkhems”-ideologi, ikke mellem arbejderklassen og ”de andre”, men mellem nogle få kapitalistiske ejendomsbesiddere og folket i sin helhed (Isaksson 2002b:108).

Her kunne man indvende, at selve ”folkhems”-ideologien indebærer en forestilling om et kulturelt sprækkeløst Sverige og dermed en helstøbt kulturarv, som ikke anerkender delkulturer og variationer over det nationale tema. Dette er imidlertid ikke hele sandheden. I en artikel i antologien *Det stora uppdraget* har Fredrik Skott overbevisende argumenteret for, at samtidig med, at der foregik en ”nationalisering” af det svenske Socialdemokrati, var der på venstresiden i riksdagen tale om en stor interesse for traditionsindsamling. En af hovedkræfterne i denne kulturpolitik var folkloristen Per Edvin Sköld, som allerede 1919 præsenterede et lovforslag om ”insamling, förteckning och undersökning av svenska fornminnen” (Skott 2010:97). Man skal lægge mærke til pluralisformen. Det er ikke nok at indsamle nogle enkelte elementer, som så metonymisk får opgaven at repræsentere ”svenska folket”. Sköld stod ikke alene. Andre fremtrædende socialdemokrater som Fredrik Ström, Arthur Engberg, Tage Erlander, Ivar Vennerström og Ernst Wigforss fremsatte også lovforslag på dette område i mellemkrigstiden, og sidstnævnte Wigforss var en af initiativtagerne til Halländska landsmålsföreningen (ibid. 99). Disse initiativer indfører sig i den stærke svenske – og norske – tradition for anerkendelse af regionale særegenheder, der som oftest har haft funktionen at understøtte nationen i sin

helhed, og selv om der ingenlunde i regionalismen er tale om en føderalisme, ville det være naivt at underbetone regionstankens praktiske arbejde med at tilvejebringe og synliggøre en national kompleksitet og heterogenitet. Märta Ramsten har i samme antologi påvist, at Nils Andersson var under beskyldning for at favorisere sit eget kære Skåne, når det gjaldt musikindsamlinger (Ramsten 2010:91).

Disse initiativer står i den grelleste modsætning til situationen i Danmark, hvor den nationalliberale Orla Lehmann allerede i 1832 udbasunerede, at der ikke fandtes provinser i Danmark, og at man derfor raskt væk kunne se bort fra de enkelte landsdeles særpræg. Hermed fastlagde han en kurs, som stadig kaster lange skygger af sig og vanskeliggør en differentieret dansk kulturarvspolitik (Kayser Nielsen 2008).

Den rehabilitering af hembygdsrørelsen, som i disse år også foregår i Sverige, peger ligeledes i retning af en nuancering af den nationale grundfortælling om en svensk enhedskultur. Hembygdsforeningerne var hverken så idylliserende, restaurative eller chauvinistiske, som eftertiden har villet give udseende af. Med deres forbindelse til både religiøst menighedsliv, topofili og topografi repræsenterede de på trods af deres ”punch-patriotiske” toning også et ønske om at forbinde social nærhed og lokal distinktion med national ansvarlighed (Eskilsson 2009). Skal vi sammenfatte forskellene mellem de nordiske lande, må det blive, at hvor Norge har to eller måske snarere tre store kulturer samt et mylder af lokalhistorier og -kulturer, er Danmark med sin monocentralisme modpolen med kun én officiel grundfortælling, medens Sverige ligger på linje med Norge. Der findes ikke én svensk nationalisme, som de konstruktivistiske og bevidsthedsorienterede nationalismeteorierne ellers vil have det, men mange svenske nationalismer. Anerkendelse heraf kan danne baggrund for opbygningen af et kulturelt demokrati, som tager hensyn

til både den nye og den gamle kulturelle mangfoldighed.

Monocentralisme og énstrenget kulturarv

Den sociale, kulturelle og etniske pluralisme i Danmark, der blev omtalt ovenfor, har aldrig spillet nogen større rolle i dette land. Kulturarven i Danmark har i to tempi været udsat for en kombination af selektion, fremhævelse og glemsel. Første fase tog sin begyndelse i 1830’erne, hvor Orla Lehmann i en blanding af hån og trussel uskrømtet advarede jyderne mod at have for tætte forbindelser til hertugdømmerne og Hamburg (Frandsen 1996:197ff.). Det var frykten for den stærkt ekspanderende Hamburg, der langt mere end København var det naturlige økonomiske centrum i Jylland for handel og omsætning, som spillede ind. Handelsstanden i hovedstaden havde betydelige interesser i den nationale bevægelse og havde både politiske og økonomiske motiver til et brud med de tyske dele af monarkiet. Konflikten mellem centrum og periferi, eller måske snarere konflikten om, hvad der var centrum, og hvad der var periferi, blev nationaliseret.

Man kunne hente skyts til denne retorik hos andre toneangivende kredse i hovedstaden. Her kom en kunstteoretiker som N. L. Høyen og kunstnere som H.W. Bissen på banen som centrale aktører inden for den nationalliberale kulturpolitik. De blev flankeret af historikere, som også optrådte som de nationalliberales håndgangne mænd. Fra slutningen af 1830’erne havde C. F. Allen skrevet på sin *Haandbog i Fædrelandets historie*, der betonedede at Slesvig ”altid” havde været gammelt dansk land, som imidlertid via skæbnens ugunst var kommet i udanske hænder. Det nationale spil fik næring af kongens sprogreskriptudspil 1840 med henblik på en styrkelse af dansk sprogbrug i hertugdømmerne, 1845 forbuddet mod den slesvig-holstenske trikolor, 1846 med Det åbne Brev af 8. juli der søgte at styrke Helstaten på bekostning

af slesvig-holstenske interesser, og loven af 28. januar 1847 der fastlagde en ny helstatsforfatning, hvor alle disse interesser gavne nationalliberale interesser.

Anden fase udgøres af begivenhedskomplekset omkring 1864 og konsekvenserne heraf. 1864 betød et stort tab for Danmark som helhed, men der var kredse, som ikke desto mindre nød særdeles godt heraf. Én ting var afståelsen af Hertugdømmerne, som betød et væsentligt tab, hvad angår både territorium, indbyggere, driftighed og udviklingsduelighed. En tredjedel af landet måtte afstås.

En anden, hyppigt overset, følgevirkning var det tab af en centrum-pluralisme, som afståelsen af Hertugdømmerne i 1864 indebar. I første række medførte det tabet af Holsten og dermed Altona som landets næststørste by, der med nærheden til Hamburg siden 1814 havde udgjort Helstatens andet store centrum. Holsten blev ramt af glemsel og fortrængning, medens Slesvig fik tildelt rolle som Danmarkshistoriens begrædelige *lieu de mémoire* (Frandsen 2008; 2009).

1864 og monocentralismen med den tilhørende homogenisering af kulturarven indebar tilsidesættelse af den slesvig-holstenske og dermed multikulturelle kulturpåvirkning. Tabet af ikke mindst Holsten som kanal til Tyskland og dermed det europæiske kontinent implicerede sammen med Skandinavismens hensynen i det hele taget en udtørring og indsnævring af alle andre kulturelle påvirkninger. Man lukkede sig om sig selv i et snævert lille-dansk folkefællesskab. 1864 betød en forhærdelse af de kulturelle grænser ikke kun mod syd, men også mod vest og nord. Sluppet af med Altona og Holsten kunne man nu også glemme trafikken over Kattegat og Skagerrak og den florissante kvæghandel med England. Med den trinvis udvikling af jernbanenettet i det nye ”lille” Danmark kunne København desuden, nu hvor den blev den førende industriby med tilhørende urbanisering og derved etablering af et nyt stort

Filmbyen i Aarhus. De mennesker, som færdes i disse bygninger, vil formodentlig få en vis indflydelse på det kulturelle demokrati i Danmark – men vil næppe komme til at indgå i den danske kulturarv. Foto: Tommy Jervidal.

fødevarermarked, fremstå som landets største ”motor” i økonomisk henseende.

De åbne og porøse grænser forsvandt i samme ombæring som selvforherligelsen af hovedstaden og dens elite tog til i en jublende hyldest til og dyrkelse af den danske nation, der nu blev konstrueret som et lyst hoved i hovedstaden og en tung og tilbagestående krop i periferien. Provinsen blev reduceret til bonderomantik med pittoreske interiører fra bondehjem og farverige fiskere, der op gennem 1800-årene gennemgående er malet, medens de står på land og yderst sjældent under arbejdet til havs (Praëm 1962: 124). Det er ikke Pia Kjærsgaard og Dansk Folkeparti, som har ”opfundet” modviljen mod det fremmede og mod anderledes kulturer. Det er der en næsten 200 år lang tradition for i Danmark

– med de Nationalliberale som de væsentligste og farligste aktører (Kayser Nielsen 2010). Det var dem, der sørgede for at lægge en ring om danskheden, så at der end ikke, som i Norge, var en sprække tilbage.

Kulturpolitik – En differentieret kulturarv

For kulturarvens vedkommende gør denne heterogenitet det vanskeligt at operere med et helhedssyn på de nordiske landes nationale kulturarv og på, hvad der skal arves. Det skal vi til slut se nærmere på – ud fra den dagsaktuelle situation:

I 1996 besluttede den svenske rigsdag at lade følgende mål være styrende for kulturpolitikken (Fabech 2005:30):

- Att värna yttrandefriheten och skapa reella möjligheter för alla att använda den
- Att verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande
- Att främja kulturell mångfald (...)
- Att främja internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet.

Specifikt om museumsverdenen hedder det, at man tilstræber

- Att främja en samhällsutveckling som kännetecknas av jämställdhet mellan kvinnor och män, respekt och tolerans och där etnisk, kulturell, språklig och religiös mångfald tillvaratas som en positiv kraft (ibid.).

Denne målsætning er givetvis affødt af de udfordringer, som den store indvandningsbølge fra 1960'erne og frem har medført. Denne indvandring har medvirket til en refleksion over, hvad man formidler fra fortiden til nutid og fremtid. I forordet til bogen *Värdegemenskap i ett mångkulturellt samhälle*, skriver Lundateologen Göran Bexell:

De nordiska samhällena liksom de europeiska i övrigt blir alltmer mångkulturella. Därmed möts också olika värde traditioner. Det uppstår nya värdekonflikter och gamla, delvis glömda aktualiseras (Bexell 1998:5).

Denne artikel er et forsøg på at tage Göran Bexell på ordet, forstået på den måde, at indvandrerne og flygtningenes aktualisering af multikultur og en differentieret kulturarv også kunne tænkes at bane vej for en erkendelse af gamle kulturkompleksiteter og heterogeniteter. At der er opstået nye værdikonflikter i kraft af kulturmødet mellem indvandrere og folk med en etnisk nordisk national identitet er hævet over enhver tvivl. Men denne udfordring kunne, hvis viljen er til det, netop aktualisere gamle og delvis glemte værdikonflikter, som kunne medvirke til at sætte spørgsmålstejn ved forestillingen om én svensk og én dansk fælles national kultur.

Men risikoen er også til stede for, at den megen fokusering på de nye konflikter indebærer en indsnævring og monopolisering af problemfeltet, således at de gamle værdisystemers indre spændinger og kulturelle mangfoldighed havner helt i skyggen, for så vidt som mener, at der er mere *raison* i at sørge for en vellykket integration af de nye landsmænd. Den udprægede etnificering af kulturpolitikken har indebåret helt legitime og rimelige krav om hensyn tagen til indvandrerens kultur og historie, men har også medført risiko for en eksotisering af indvandrerne og for at fastholde dem i rollen som netop indvandrere, samtidig med at man opretholder det tvivlsomme synspunkt, at svensk og dansk kultur og historie først med indvandrerens ankomst blev mangfoldig, medens Sverige og Danmark indtil da havde været et homogent og helstøbt folk, som nationalisterne altid har villet have det til at fremstå.

Der er desuden en vis fare for, at man her ved også overser de store dele af indvandrerne, der ikke er synderligt interesserede i at fastholde deres hjemlands kultur og historie, som tilfældet er for mange af de ca. 450.000 finske indvandrere, der hellere vil være svenske (Ågren 2006).

Visse forskere finder det problematisk at operere med kultur i al almindelighed (Böss

2006:166). Hvis dette er tilfældet, giver det næppe heller mening, viser overstående eksempler, at operere med kulturarv i singularis. Mere frugtbart synes det at være at tale om kultur og kulturarv i specifikke, historiske og stedlige udgaver. Dette gælder også for kulturarven i Sverige og Danmark, som desuden udviser betydelige forskelle landene emellem.

Afsluttende bemærkninger

I de nordiske konsensusfund med stærke nationale grundfortællinger om nationale enhedskulturer er der en indbygget fare for ikke at anerkende kulturforskelle. Det gælder uanset, om den kulturelle forskellighed består i at være bøsse, indvandrer, finlandssvensker, vestjyde eller tornedaling. Her løber man fare for at blive overset og overhørt – med svækkelse af ens identitet til følge. Det er kendetegnende, at denne risiko imidlertid synes at være mindre for eksempelvis bøsser og indvandrere, der nyder godt af en betydelig mediebevågenhed, end for de øvrige grupperinger. Andre minoriteter og egne har vanskeligere vilkår i det kulturelle demokrati – herunder også i musikalsk henseende.

Men som det forhåbentligt er fremgået af det ovenstående, er der forskelle fra land til land. I Danmark forekommer det at være yderst svært at rokke ved den nationale grundfortælling, som direkte eller indirekte deles af både højre- og venstrefløj og af den svækkede politiske midte. I Sverige har man en ofte overset kulturkompleks arv, som ikke mindst i regeringsbærende kredse havde gode levevilkår med en stærk politisk opbakning indtil 2. verdenskrig, hvorefter denne sygnede hen i forskrækkelse over krigens modbydeligheder. Disse blev – ganske vist misforstået – tilskrevet nationalismen som roden til alskens ondt og gav anledning til en internationalismeorientering, som i dag synes at være erstattet af et nyt mantra om globalisering.

Men hvis man lægger sig efter en fornyet debat om kulturelt demokrati og anerkender,

at dette angår både gamle og nye kulturminoriteter, er der trods alt grund til en vis fortrøstning. Det fordrer, at man vedgår, at der findes noget sådant som en godhjertet nationalisme, der ikke nødvendigvis er hverken aggressiv eller eksklusiv, men tværtimod i sit inderste væsen opererer med et ligeværd.

Noter

- 1 Artiklen er en udvidet bearbejdning af min keynoteforelæsning ved Svenska Visarkivets 60 års-jubilæumssymposium 27–28. maj 2011, hvor et af temaerne var musikarkivernes betydning og funktion i teori og praksis – inden for jazz, folkemusik og multikulturalitet.

Referenser

- Bexell, Göran 1998: Förord. I: Göran Bexell (red.): *Värdegemenskap i ett mångkulturellt samhälle*. Lund: Lund University Press.
- Bjørn, Claus 1998: Den danske stat ved indgangen til 1848. I: Claus Bjørn (red.): *1848 – det mærkelige år*. København: Museum Tusulanum Forlag.
- Braudel, Fernand 1990: *The Identity of France, volume 1: History and Environment*. New York: Harper & Row.
- Bugge Amundsen, Arne 2004: Å gjenoppdage byen. Lokal kulturhistorie i en ny tid. I: *Sophus. Historisk Tidsskrift for Larvik* nr. 1.
- Burke, Peter 1978: *Popular Culture in Early Modern Europe*. New York et al.: Harper & Row.
- Byrjalsen, Inger 1986: *De blev danske*. København: Aschehoug.
- Böss, Michael 2006: *Forsvar for nationen. Nationalstaten under globaliseringen*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Christensen, Otto 2010: Kunst og kunstnere fra antikken til romantikken. I: Geir Grothen og Connie Reksten (red.): *Kulturfagene. En innføring*. Oslo: Scandinavian Academic Press/Spartacus.
- Christiansen, Palle Ove 1979: De ”levende” og de ”døde”. I: *Folk og Kultur* 1979.
- Cohen, Jean L. og Andrew Arato 1997: *Det civila samhället och den politiska teorin*. Göteborg: Daidalos.
- Deutsch, Karl 2001: Nationalitet och social kommunikation. I: Sverker Sörlin (red.): *Nationens röst – texter om nationalismens teori och praktik*. Stockholm: SNS förlag.

- Ericson, Lars 2003: *Stockholms historia under 750 år*. Lund: Historiska Media.
- Eskilsson, Lena 2009: Att leva som man lär. I: Peter Aronsson (red.): *Platser för en bättre värld*. Lund: Nordic Academic Press.
- Fabech, Charlotte 2005: *Materialitet, människor och museer*. Stockholm: Statens historiska museer.
- Florén, Anders og Gunnar Ternhag 2002: *Valloner – järnets människor*. Hedemora: Gidlund.
- Frandsen, Steen Bo 1996: *Opdagelsen af Jylland. Den regionale dimension i Danmarks historie 1814–1864*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Frandsen, Steen Bo 2008: *Holsten i Helstaten. Hertugdømmet inden for og uden for det danske monarki i første halvdel af 1800-tallet*. København: Museum Tusulanum Forlag.
- Frandsen, Steen Bo 2009: Ejderen som grænse mellem erindring og glemsel. I: *Historie* 2009: 2.
- Frykman, Jonas 1992: I rörelse. Kropp och modernitet i mellankrigstidens Sverige. I: *Kulturella perspektiv* 1992: 1.
- Frykman, Jonas 1993: Nationella ord och handlingar. I: Billy Ehn, Jonas Frykman og Orvar Löfgren: *Försvenskningen av Sverige. Det nationellas förvandlingar*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Gerner, Kristian 1997: *Centraleuropas historia*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Genrup, Kurt 2005: Det tyska kökets roll i Östersjöregionens matlandskap. I: Mats Hellström (red.): *Östersjömat, recept och matkultur*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Hettne, Björn, Sverker Sörlin og Uffe Østergård 1998: *Den globala nationalismen*. Stockholm: SNS förlag.
- Holtorf, Cornelius 2009: A Comment on Hybrid Fields and Academic Gatekeeping. I: *Public Archaeology: Archaeological Ethnographies*, vol. 8 nr. 2-3 (2009).
- Hrytsak, Yaroslav 2005: Historical Memory and Regional Identity among Galicia's Ukrainians. I: Christopher Hanno og Paul Robert Magosci (red.): *Galicja – a Multicultural Land*. Toronto et al.: University of Toronto Press.
- Höjer, Henrik 1999: Snabbätning, siffror och samhällsförändring. Något om statistikens roll i det svenska nationsbygget. I: Lars Pettersson (red.): *I nationens intresse. Ett och annat om territorier, romaner, röda stugor och statistik*. Uppsala: Opuscula Historica Upsaliensia 29.
- Isaksson, Anders 2001: Per Albin Hansson – Fosterlandet, Folkhemmet, Svenskmannagärningen. I: Alf W. Johansson (red.): *Vad är Sverige? Röster om svensk nationell identitet*. Stockholm: Prisma.
- Isaksson, Anders 2002a: *Per Albin* – del 3: Partiledaren. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Isaksson, Anders 2002b: *Per Albin* – del 4: Landsfadern. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Jansson, Torkel 1995: Från stormakt till smånation. En väv av ekonomisk-politiska och socio-kulturella trådar. I: Stellan Dahlgren, Torkel Jansson og Hans Norman (red.): *Från stormakt till smånation*. Stockholm: Tidens förlag.
- Kayser Nielsen, Niels 2008: Kulturarv i det dansk-tyske grænseland – nationalliberalismens lange skygger i en centralistisk nation. I: Lars-Eric Jönsson, Anna Walleto og Jes Wienberg (red.): *Kanon och kulturarv. Historia och samtid i Danmark och Sverige*. Göteborg/Stockholm: Makadam, s. 221–246.
- Kayser Nielsen, Niels 2009: *Bonde, stat og hjem. Nordisk demokrati og nationalisme – fra pietismen til 2. verdenskrig*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Kayser Nielsen, Niels 2010: Sakkuk, dabs og kropping – madkultur som nøglehul til en overset kulturarv. I: *TEMP. Tidsskrift for historie*, vol. 1, nr. 1.
- Kayser Nielsen, Niels 2011a: Kulturelt demokrati i et multikulturelt samfund. I: Peter Stadius, Pirkko Hautamäki og Stefan Nygård (red.): *Opera et dies. Festskrift till Lars-Folke Landgrén*. Helsingfors: Schildts, s. 200–212.
- Kayser Nielsen, Niels 2011b: Sange fra Vestkysten – en overset side af populærmusikken i Danmark. I: *Kulturstudier* nr. 3 (2011), s. 114–131.
- Löfgren, Orvar 1996: Ett ämne väljer väg. I: Billy Ehn og Orvar Löfgren (red.): *Vardagslivets etnologi*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Nellemann, George 1980: *Polske landarbejdere i Danmark og deres efterkommere*. København: Nationalmuseet.
- Nygaard, Bertel 2011: *Guldalderens moderne politik*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Praëm, Jørgen 1962: *Den danske fisker i litteratur og billedkunst*. København: Dansk Fiskeriforening.
- Ramsten, Märta 2010: ”Det övriga Sverige tycks vara ett annex till Skåne!”. I: Mathias Boström, Dan Lundberg og Märta Ramsten (red.): *Det stora uppdraget. Perspektiv på Folkmusikkommissionen i Sverige 1908–2008*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Renfrew, Colin 2003: *Figuring it out. What are we? Where do we come from? The parallel visions*

- of artists and archeologists*. London: Thames & Hudson.
- Ringgaard, Dan 2010: *Stedssans*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Sanders, Hanne 1992: Om fanatiske sværmere og sande kristne. Den offentlige debat om den religiøse vækkelse i Danmark og Sverige 1800–1850. I: *Historisk Tidsskrift* 1992: 2.
- Selberg, Torunn 2002: Livet på finnskogen. Från konflikt till kulturarv. I: Anne Eriksen, Jan Garnert og Torunn Selberg (red.): *Historien in på livet. Diskussioner om kulturarv och minnespolitik*. Lund: Nordic Academic Press.
- Skott, Fredrik 2010: Traditionsinsamling och politik under svensk mellankrigstid. I: Mathias Boström, Dan Lundberg og Märta Ramsten (red.): *Det stora uppdraget. Perspektiv på Folkmusikkommissionen i Sverige 1908–2008*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Slettan, Bjørn 1998: 1800-tallets folkelige religiøse bevegelser i Norge. I: *Historisk Tidsskrift – Norge*, 1995: 2.
- Snyder, Timothy 2003: *The Reconstruction of Nations. Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus 1569–1999*. New Haven og London: Yale University Press.
- Stevenson, Nick 2001: Culture and Citizenship: an Introduction. I: Nick Stevenson (red.): *Culture and Citizenship*. London: SAGE.
- Storey, John 2003: *Inventing Popular Culture*. Malden og Oxford: Blackwell.
- Tarkiainen, Kari 1990: *Finnarnas historia i Sverige 1*. Helsingfors: SHS.
- Taylor, Charles 1995a: *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*. Göteborg: Daidalos.
- Taylor, Charles 1995b: *Identitet, frihet och gemenskap. Politisk-filosofiska texter i urval av Harald Grimen*. Göteborg: Daidalos.
- Thorkildsen, Dag 1998: Vekkelse og modernisering i Norden på 1800-tallet. I: *Historisk Tidsskrift - Norge* 1998: 2.
- Ågren, Marja 2006: "Är du finsk eller...?". *En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige*. Göteborg: Arkipelag.

SUMMARY

National Identity, Cultural Heritage and Cultural Democracy

It is the main point in this article that Denmark and Sweden for centuries have been multicultural societies with an integration of both native and foreign people on the move. Therefore, in order to be complete, the view of the multicultural Sweden and Denmark caused by immigration after World War 2 would benefit from being accompanied by a look of the "old" multicultural Sweden and Denmark consisting of not one, but several different

nationalisms. Such an understanding might facilitate a cultural democracy where old and new minorities are acknowledged on equal terms, it is argued. It is also argued that cultural democracy include the right to have one own cultural heritage and that, concomitantly, it is reductive to operate with one cultural heritage. Instead the article argues for at multitude of cultural heritages.